

Samuel Larsson

Kommunstyrelsen

Revidering av policy för att undvika mutor och korrupktion samt regler för visseblåsarärenden och representation avseende implementering av visseblåsarlagen

Ärende

Policy för att undvika mutor och korrupktion samt och regler för representation reviderades senast av kommunfullmäktige den 30 mars 2020 (§ 39). Vid den senaste revideringen infördes bland annat regler om att visseblå sare inom kommunen ska kunna vända sig till en extern granskare. Därefter har en extern granskare upphandlats (KPMG) som tar emot anmälningar från kommunens visseblå sare.

En revidering av styrdokumentet har blivit aktuell med anledning av den kommande lagen om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden (visseblå sarlagen) vilken ska träda ikraft den 17 december. Med anledning av att visseblå sarärenden därmed har fått större tyngt har ”visseblå sning” lagts till i styrdokumentets titel.

Med den föreslagna revideringen av policyn slås fast att kommunen ska ha en särskilt oberoende och självständig visseblå sarfunktion som visseblå sare kan vända sig till för att anmäla missförhållanden. Denna visseblå sarfunktion utgör den enda ingången för visseblå sarärenden, vilket utgör en skillnad mot nuvarande policy som innebär att visseblå sare i första hand ska vända sig till vederbörande chef.

Det är kommunledningskontorets bedömning att föreslagen revidering av policyn säkerställer att kommunens hantering av visseblå sarärenden är lagenlig, ändamålsenlig och effektiv.

Kommunledningskontorets förslag till beslut

Kommunstyrelsens förslag till kommunfullmäktige

Kommunfullmäktige antar föreslagen revidering av Policy för att undvika mutor och korrupktion samt regler för visseblå sning och representation

Samuel Larsson

Kommunledningskontorets utredning

Kommande visseblåsarlag i korthet

Lagen om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden (visseblåsarlagen) planeras träda ikraft den 17 december 2021. Lagen utgör ett genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1937 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten (visseblåsarlag). Som en arbetsgivare med fler än 50 anställda omfattas Danderyds kommun av visseblåsarlagens bestämmelser.

Lagen gäller vid rapportering i ett arbetsrelaterat sammanhang av information om missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram. Den gäller även vid rapportering i ett arbetsrelaterat sammanhang av information om missförhållanden som utgörs av ett handlande eller en underlåtenhet som strider mot EU-regler samt lagar och föreskrifter. Lagen inskränker inte skydd som gäller enligt annan lag, förordning eller på annan grund, exempelvis meddelarskyddet. Vissa avvikelser är möjliga att göra genom slutande av kollektivavtal (prop 2020/21:193, s 8 f).

Visseblåsarlagen innehåller ett skydd för visseblåsare i det att en verksamhetsutövare **inte** får

- hindra eller försöka hindra visseblåsning (rapportering),
- på grund av rapportering, vidta repressalier mot en rapporterande person eller någon som bistår den rapporterande personen på olika sätt (a prop s 11).

Visseblåsare har viss rätt till skadestånd i det fall att en verksamhetsutövare brutit mot något av förbudet mot hindrande åtgärder eller repressalier. Skadeståndet ska täcka den uppkomna förlusten och den kränkning som överträdelsen inneburit (a prop s 11).

En förutsättning för att skyddet för visseblåsare ska gälla är att vederbörande haft skälig anledning att anta att informationen om missförhållandena var sann (a prop s 12).

En verksamhetsutövare, det vill säga kommunen, ska utse oberoende och självständiga personer eller enheter som ska vara behöriga att på verksamhetsutövarens vägnar, dels ta emot visseblåsarärenden och ha kontakt med visseblåsare, dels följa upp det som rapporteras, dels lämna återkoppling om uppföljningen till visseblåsaren. De som utses får antingen vara anställda hos verksamhetsutövaren eller hos någon som har anlåtats för att hantera rapporteringskanalerna och förfarandena för verksamhetsutövarens räkning (a prop s 14).

Samuel Larsson

Personen eller avdelningen som utses som behörig att utreda visselblåsarärenden kan vara samma person eller avdelning som tar emot rapporten. Personen eller avdelningen bör ha en befattning som säkerställer att intressekonflikter inte förekommer och vara oberoende (a prop s 146).

Verksamhetsutövaren ska skriftligen dokumentera sina interna rapporteringskanaler och förfaranden (visselblåsarfunktionen) som bland annat ska vara tillgänglig för arbetstagare, volontärer, praktikanter och egenföretagare. Visselblåsarfunktionen ska möjliggöra att visselblåsaren bland annat kan rapportera skriftligt och muntligt eller vid ett fysiskt möte inom en skälig tid. Visselblåsaren ska få en bekräftelse på att rapporten är mottagen inom sju dagar från mottagandet. Visselblåsaren har vidare rätt att få en återkoppling gällande ärendets hantering inom tre månader (a prop s 15).

Verksamhetsutövaren ska lämna tydlig och lättillgänglig information om

- hur rapportering ska göras via de interna rapporteringskanalerna
- hur rapportering ska göras till behöriga myndigheter via de externa rapporteringskanalerna, det vill säga andra myndigheter utöver kommunen, som visselblåsare kan vända sig till i vissa fall
- meddelarfrihet och anskaffarfrihet och, i verksamheter där det är aktuellt, om efterforskningsförbud och repressalieförbud (a prop s 15).

I samband med visselblåsarlagen genomförs även ett antal förändringar i sekretesslagstiftningen innebärande att visselblåsares identitet ges absolut sekretess. Förekommande uppgifter om andra personers och juridiska personers identitet ges en presumtion för sekretess, exempelvis den utpekade som orsakat missförhållandet, eller personer som bistått visselblåsaren. Sekretess ska även i övrigt gälla om syftet med uppföljningen motverkas om uppgifterna röjs, vilket bland annat innebär att den utpekade inte ska kunna begära ut sin egen utredning (a prop s 20–22).

Beskrivning av kommunens nuvarande visselblåsarfunktion

Genom kommunfullmäktiges beslut av den 30 mars 2020 (§ 39) gällande ändringar i Policy för att undvika mutor och korruption samt regler för representation bestämdes att visselblåsare ska ha rätt att vända sig till ”den externa part som kommunen anlitar” för att göra oberoende utredningar.

Kommunen har verkställt beslutet genom att upphandla ett externt visselblåsarsystem som tillhandahålls av KPMG. KPMG:s visselblåsarsystem är utformat i syfte att säkerställa efterlevnad av den kommande visselblåsarlagen. Systemet driftsattes under juni 2021.

Anmälan kan lämnas skriftligt via e-post och fysiska brev, muntligt via telefon och via fysiska möten. Systemet nås via en länk från kommunens

Samuel Larsson

intranät med valfri webbläsare. Det är möjligt att nå systemet även utanför kommunens IT-nät. KPMG:s system är placerat utanför kommunens IT-miljö, vilket innebär att visselblåsarens IP-adress inte kan ses av någon anställd på kommunen.

Visselblåsaren har möjlighet att lämna sin anmälan utan att uppge sin egen identitet. I sådant fall sker efterföljande kommunikation genom hänvisning till ett referensnummer. Detta innebär att kommunen kan erbjuda ett högre skydd för visselblåsare än vad som krävs enligt lagstiftningen; att rapportera anonymt är inget krav enligt den kommande visselblåsarlagen.

När KPMG har mottagit ärendet sker ytterligare anonymisering av uppgifter för att hindra röjande av visselblåsarens identitet. Efter mottagandet genomför KPMG, för kommunens räkning, en initial bedömning och utredning, varefter återkoppling sker med visselblåsaren inom sju dagar i syfte att bekräfta att ärendet har inkommit och att handläggning har påbörjats.

Visselblåsarärendet handläggs av KPMG och av kommunen. KPMG:s visselblåsarssystem och kommunledningskontorets kompletterande handläggning, med utredning och slutligt ställningstagande, utgör kommunens visselblåsarfunktion.

Visselblåsarfunktionens utredning ska visa om anmälan är sakligt grundad och lämna rekommendation om adekvata åtgärder. Ansvarig beslutsfattare för slutligt ställningstagande om vilka åtgärder som ska vidtas, avgörs av kommunens organisationsstruktur och av nämnderna antagna delegationer.

Om utredningen visar att det finns misstanke om brott bör anmälan och visselblåsarfunktionens utredning lämnas till polisen.

Visselblåsaren ska alltid ges en slutlig återkoppling senast inom tre månader från det att anmälan lämnats in. En sådan återkoppling ska innehålla information om de eventuella åtgärder som har vidtagits. Återkopplingen sker genom KPMG, vilket möjliggör att skyddet för visselblåsares identitet kan bevaras.

Föreslagna förändringar i policyn

I gällande Policy för att undvika mutor och korrupcion samt regler för representation anges följande förfarande för att anmäla visselblåsarärenden:

”Utgångspunkten är att varje medarbetare i första hand ska kunna ta upp eventuella misstankar om oegentligheter med sin chef. Förtroendevalda kan i första hand ta upp sina misstankar med respektive partis gruppleddare. Om en anställd av olika skäl inte vill kontakta sin chef med sina misstankar kan han eller hon i andra hand vända sig till förvaltningschefen, i tredje hand till kommunjuristen och i fjärde hand till kommundirektören för vidare utredning och ställningstagande.”

Samuel Larsson

Som tidigare nämnts ställer kommande visselblåsarlag krav om att en verksamhetsutövare som Danderyds kommun ska ha en oberoende och självständig visselblåsarfunktion som tar emot och hanterar visselblåsarärenden. Att hänvisa visselblåsare någon annanstans, såsom vederbörande chef, skulle innebära att kommunens hantering av visselblåsarärenden inte skulle hanteras i enlighet med lagkraven. Det innebär att visselblåsare enbart ska hänvisas att lämna in anmälningar till den särskilt inrättade visselblåsarfunktion som ska ge garantier för att en oberoende och självständig bedömning genomförs. Av denna anledning föreslås följande lydelse införas i policyn:

”Danderyds kommun ska ha en oberoende och självständig visselblåsarfunktion som visselblåsare kan vända sig till för att anmäla missförhållanden. Den centrala delen av visselblåsarfunktionen ska utföras av en externt anlita part som för kommunens räkning ska ta emot anmälningar, utreda visselblåsarärenden och återkoppla det slutliga resultatet av avslutade ärenden direkt till visselblåsaren.”

I vissa fall kan utredningens rekommendationer innebära att åtgärder behöver vidtas. Det kan handla om att polisanmälan ska göras eller om en person ska sägas upp, avskedas, eller om beslut om disciplinåtgärd ska fattas. Ansvarig beslutsfattare bestäms i dessa fall av kommunens organisationsstruktur och av nämnderna antagna delegationer. Som exempel kan det nämnas att åtgärder såsom avskedande eller disciplinåtgärder riktade mot kommundirektör eller förvaltningschef beslutas av kommunstyrelsens arbetsutskott; det är reglerat i kommunstyrelsens delegationsordning. I enlighet därmed föreslås följande stycke införas i policyn:

”Visselblåsarfunktionens utredning ska visa om anmälan är sakligt grundad och i sådant fall lämna rekommendation om adekvata åtgärder. Ansvarig beslutsfattare, för vilka åtgärder som ska vidtas mot bakgrund av utredningens rekommendationer, avgörs av kommunens organisationsstruktur och av nämnderna antagna delegationer.”

Vidare tydliggörs vilka som ska ha rätt att anmäla visselblåsarärenden, det vill säga arbetstagare, volontärer, praktikanter, personer som annars utför arbete under kommunens kontroll och ledning samt egenföretagare. Denna del speglar bestämmelserna i den kommande visselblåsarlagen. Övriga kategorier, såsom personer som inte är anställda inom kommunen, har inte möjlighet att anmäla visselblåsarärenden.

En ytterligare förändring utgörs av att antalet inkomna och avgjorda visselblåsarärenden ska redovisas för kommunfullmäktige en gång per år. Ett lämpligt tillfälle att göra det är i samband med behandling av kommunens bokslut.

Samuel Larsson

Policyn har i övrigt givits några smärre språkliga redaktionella ändringar. Slutligen har en exemplifiering skrivits in om vad gåvor, som av hävd ges från elever till lärare, kan bestå av. Exempel på sådana gåvor är blommor eller choklad.

Kommunledningskontorets yttrande

Det är kommunledningskontorets bedömning att föreslagen revidering av policyn säkerställer att kommunens hantering av visselblåsarärenden är lagenlig, ändamålsenlig och effektiv.

Ekonomiska konsekvenser

Ärendet innebär inga ekonomiska konsekvenser.

Johan Lindberg
Kommundirektör

Johan Nordenmark
Administrativ chef

Handlingar i ärendet

1. Tjänsteutlåtande, Revidering av Policy för att undvika mutor och korruption samt regler för visselblåsning och representation
2. Föreslagen reviderad Policy för att undvika mutor och korruption samt regler för visselblåsning och representation
3. Gällande Policy för att undvika mutor och korruption samt regler för representation

Expedieras
Samtliga nämnder